

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ

Καθηγητής Ι. Θ. Μάζης
Οικονομική Γεωγραφία/Γεωπολιτική
ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
Πρόεδρος Επιστημονικού Συμβουλίου Ινστιτούτου
Αμυντικών Αναλύσεων

Οι θεμελιωτές της Γεωπολιτικής

Γερμανική Σχολή

Friedrich Ratzel: 1844-1904

Rudolf Kjellen: 1864-1922

Karl Haushoffer: 1869-1946

Αγγλοσαξωνική Σχολή

Sir Halford Mackinder: 1861-1947

Nickolas Spykman: 1893-1943

Οι θεμελιωτές της Γεωπολιτικής

Γαλλική Σχολή

Vidal de La Blache (1845-1918).

Δέχθηκε σοβαρή επιρροή από τον Ratzel και θεωρείται ο Θεμελιωτής της Γαλλικής Σχολής της Γεωγραφίας. Οπαδός και αυτός, όπως ο Ratzel του «ποσιμπλισμού». Απόφοιτος της Ecole Normale και δημιουργός (μαζί με τον Lucien Gallois, το 1891, της θεμελιώδους για τη Γαλλική Γεωγραφία επιθεωρήσεως “Annales de Géographie”.

Albert Demangeon (1872-1940)

Απόφοιτος της Ecole Normale, φανατικός εχθρός της Γερμανικής χουσσοφεριανής “Geopolitik”, αλλά υποστηρικτής της Ρατσελιανής “Politische Geographie”.

Jaques Ansel (1879-1943).

Μαθητής και συνεχιστής της σκέψης του Vidal de la Blache. Ο κατά κοινή ομολογία θεμελιωτής της Γαλλικής Σχολής της Γεωπολιτικής, με αποστάσεις από την γερμανική “Geopolitik”. Δημιουργεί τον όρο Géopolitique για να διαφοροποιήσει την δική του επιστημονική μέθοδο από την χουσσοφεριανή προσέγγιση. Αποδέχεται απολύτως τη σπουδαιότητα της ρατσελιανής γεωπολιτικής προσεγγίσεως, αυτήν της “Politische Geographie”.

Yves Lacoste (1929-)

Θεωρείται ο θεμελιωτής της Σύγχρονης Σχολής της Γεωπολιτικής. Μαρξιστής και ιδρυτής της πλέον έγκυρης διεθνούς Γεωπολιτικής και Γεωγραφικής Επιθεωρήσεως Hérodote.

A. Λίγοι αντιπροσωπευτικοί Ορισμοί

Ορισμός της Γεωπολιτικής κατά R. Kjellen (1916, *Staten som Lifsform*):

«Γεωπολιτική είναι η επιστήμη του Κράτους νοουμένου ως γεωγραφικού οργανισμού, όπως αυτός λειτουργεί στο χώρο».

Ορισμός της Γεωπολιτικής κατά Lacost:

«Πρόκειται για μια τεχνογνωσία ανάλυσης του γήινου χώρου και των αντιπαραθέσεων που λαμβάνουν χώρα στην επιφάνειά του, που σκοπό έχει την καλύτερη εμβάθυνση στο μυστήριο των συμβαινόντων, ώστε να είμαστε σε θέση να αντιδρούμε ή να δρούμε αποτελεσματικότερα ως προς αυτά».

Συγκρίνετε με τη ρατσελιανή ρήση (1897, *Politische Geographie*):

«Πολιτική Γεωγραφία είναι η χωρική τεχνολογία στη διάθεση του Κράτους...»

Κατά τον Michel Foucher (1991, *Fronts et Frontières*):

«Η Γεωπολιτική είναι μια σφαιρική μέθοδος γεωγραφικής ανάλυσης συγκεκριμένων κοινωνικοπολιτικών καταστάσεων, οι οποίες προσεγγίζονται από χωροθετική άποψη και των συνήθων προσηλώσεων (*représentations*) που τις περιγράφουν».

Κατά τον Nickolas Spykman (1943-44, *Geography of the Peace*):

«Το πεδίο δράσεως της Γεωπολιτικής είναι αυτό της εξωτερικής πολιτικής των κρατών. Με τις ιδιαίτερες αναλυτικές της μεθόδους κάνει χρήση των Γεωγραφικών δεδομένων-της Γεωγραφίας νοουμένης με την ευρεία σημασία του όρου-για να καταλήξει στην επιλογή πολιτικής συμπεριφοράς, η οποία θα επιτρέπει την επίτευξη δικαίων στόχων».

B. Λίγοι αντιπροσωπευτικοί Ορισμοί

Κατά τον Διευθυντή του Ινστιτούτου Διεθνών Σπουδών του Γιέηλ, Καθηγητή Frederic Sherwood Dunn (*The Geography of the Peace*, Prologue by Dr. F. S. Dunn):

- 1) Το έργο του Spykman απαντούσε «...στην αναγκαιότητα δημιουργίας ενός συγκροτημένου αναλυτικού εργαλείου για την εξέταση της αμερικανικής εθνικής ασφάλειας στο νέο-αναδυόμενο διεθνές περιβάλλον».
- 2) Επίσης συνεχίζει γράφοντας «...Υπάρχουν [...] πολλοί λόγοι για τους οποίους πρέπει να επιδιώξουμε με κάθε δυνατό τρόπο να βελτιώσουμε τα αναλυτικά μας εργαλεία και του τρόπου προσέγγιση αυτού του δυσκολότερου όλων των προβλημάτων». Εννοεί την υπόθεση της εθνικής ασφάλειας και τονίζει τη σημασία της γεωπολιτικής ανάλυσης του Spykman.

Γ. Λίγοι αντιπροσωπευτικοί ορισμοί της Γεωπολιτικής

Κατά τον Saul Kohen (1963, Geography and Politics in a World divided):

« η πεμπτουσία της Γεωπολιτικής είναι η μελέτη της υφισταμένης σχέσεως μεταξύ της διεθνούς πολιτικής της ισχύος και των αντιστοιχών γεωγραφικών χαρακτηριστικών, κυρίως δε αυτών των γεωγραφικών χαρακτηριστικών που αναπτύσσονται στις πηγές ισχύος».

Κατά τον Ladis K. D. Kristof (1960, The Origins and evolution of Geopolitics):

«Ο σύγχρονος γεωπολιτικός δεν επισκοπεί τον παγκόσμιο χάρτη για να διακρίνει τι μας υπαγορεύει η φύση να κάνουμε, αλλά τι μας συμβουλεύει η φύση να κάνουμε δεδομένων των προτιμήσεών μας».

Κατά τον Colin Gray (1977, The Geopolitics of Nuclear Era: Heartland, Rimlands and the Technological revolution):

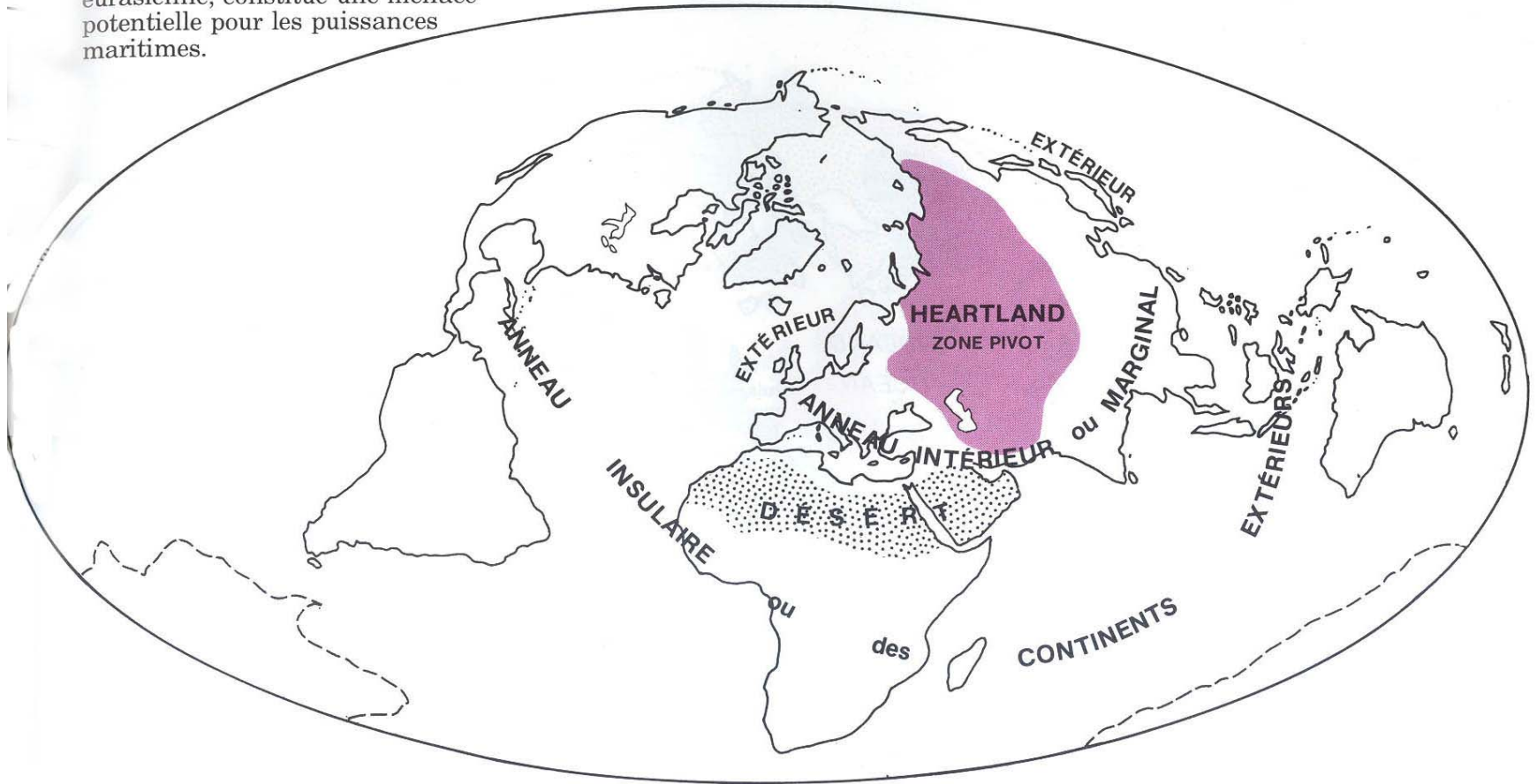
« Η πρώτιστη αρετή της γενικής Γεωπολιτικής θεωρίας [...] βρίσκεται στο ότι εστιάζει την προσοχή μας σε διαρκείς και σταθερούς παράγοντες. Εκείνοι οι οποίοι θέλουν να κατανοήσουν τις πολιτικές διαστάσεις της Διεθνούς ασφαλείας πρέπει να αφομοιώσουν τις ουσιώδεις έννοιες της Γεωπολιτικής» εφόσον «οι πολιτικές ερμηνείες μιας παγκόσμιας, κοινής γεωγραφικής πραγματικότητας, διαδραματίζουν ένα σημαντικότατο, ενίοτε και ασύλληπτο ρόλο αναφορικά με τον τρόπο με τον οποίο ορίζουμε τα πολιτικά προβλήματα».

Δ. Απόπειρα ορισμού από τον ομιλητή

Γεωπολιτική ανάλυση ενός γεωγραφικού Συστήματος ανισορρόπου κατανομής ισχύος καλείται η γεωγραφική εκείνη μέθοδος η οποία μελετά, περιγράφει και προβλέπει τις συμπεριφορές και τις επιπτώσεις των σχέσεων των αντιτιθεμένων και διακριτών πολιτικών δράσεων ανακατανομής ισχύος και των ιδεολογικών μεταφυσικών που τις καλύπτουν, στο πλαίσιο των γεωγραφικών συμπλόκων που οι πολιτικές αυτές εφαρμόζονται».

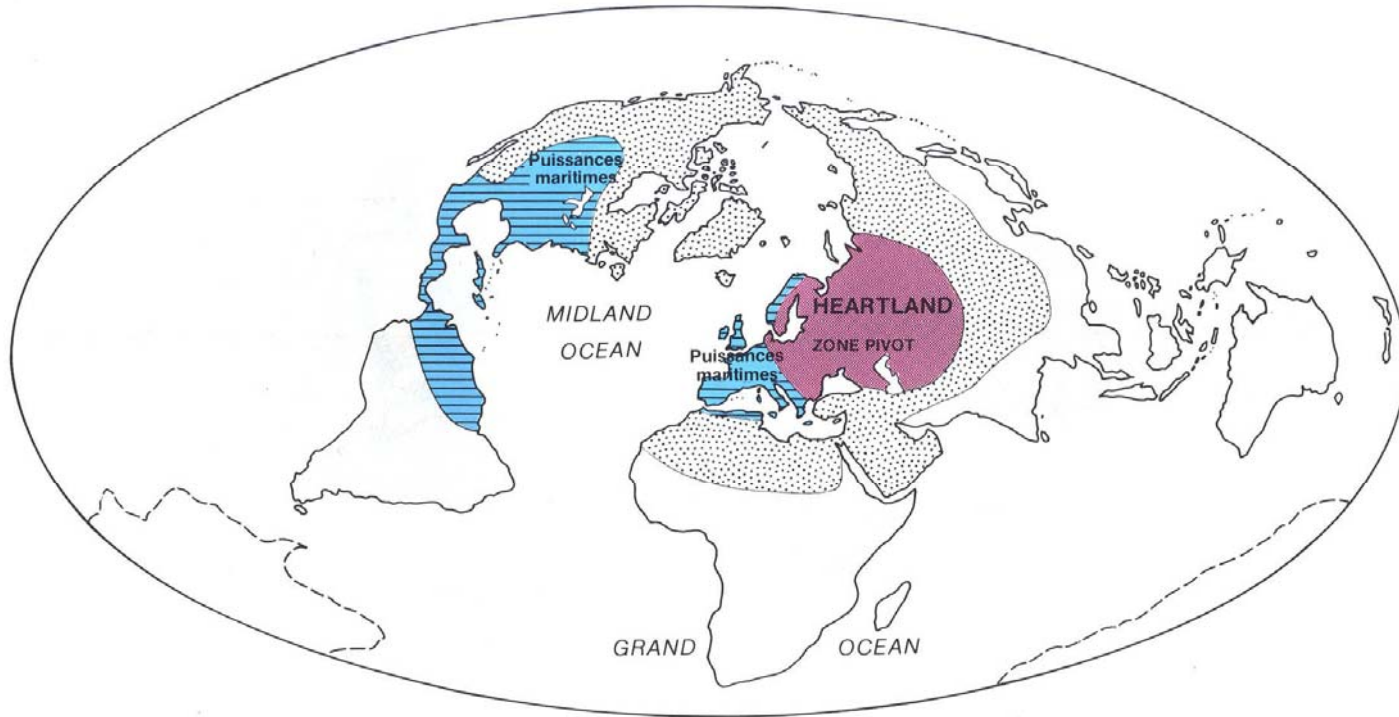
Le monde selon Mackinder (1904)

Le contrôle de la zone pivot (*Heartland*), masse continentale eurasiennne, constitue une menace potentielle pour les puissances maritimes.

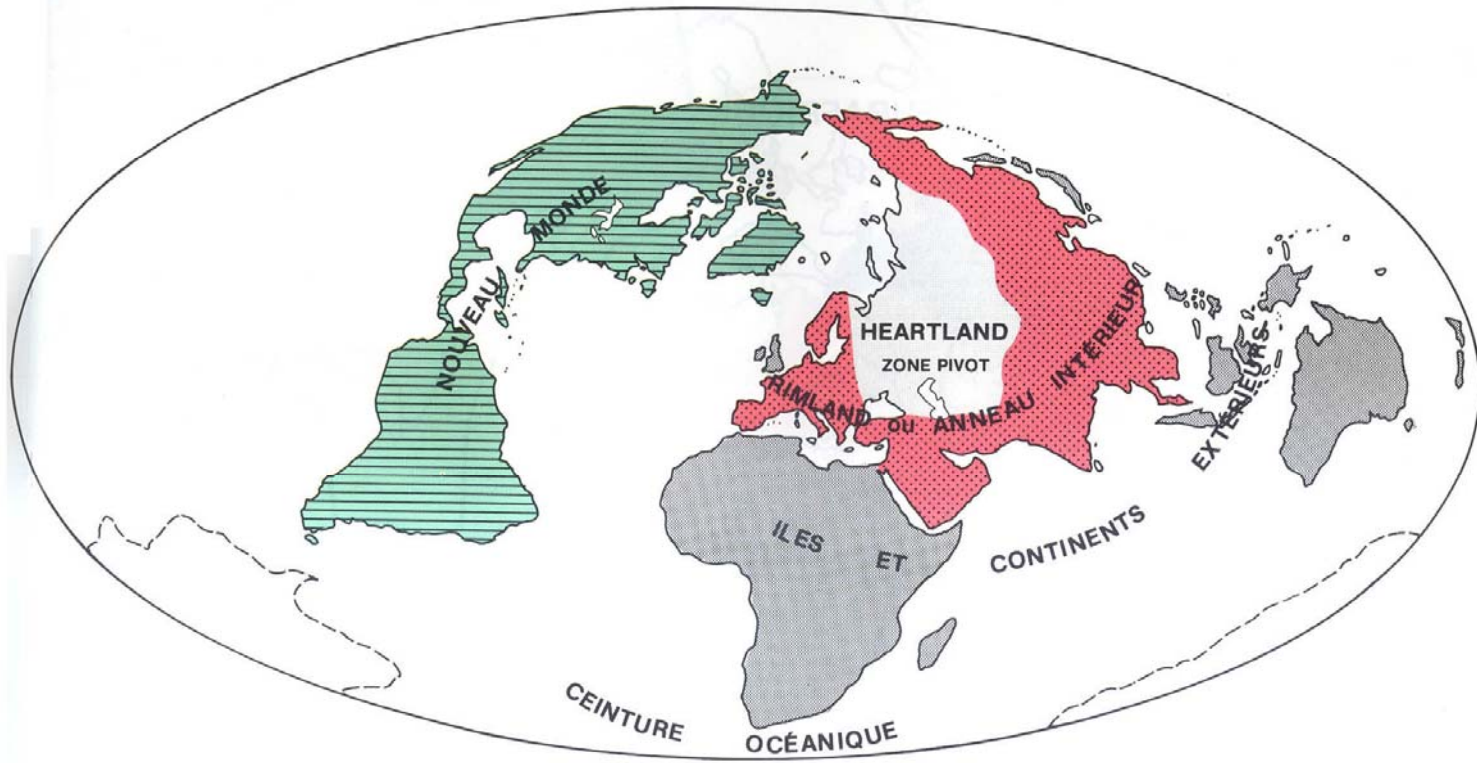
Mackinder

Le monde selon Mackinder (1943)

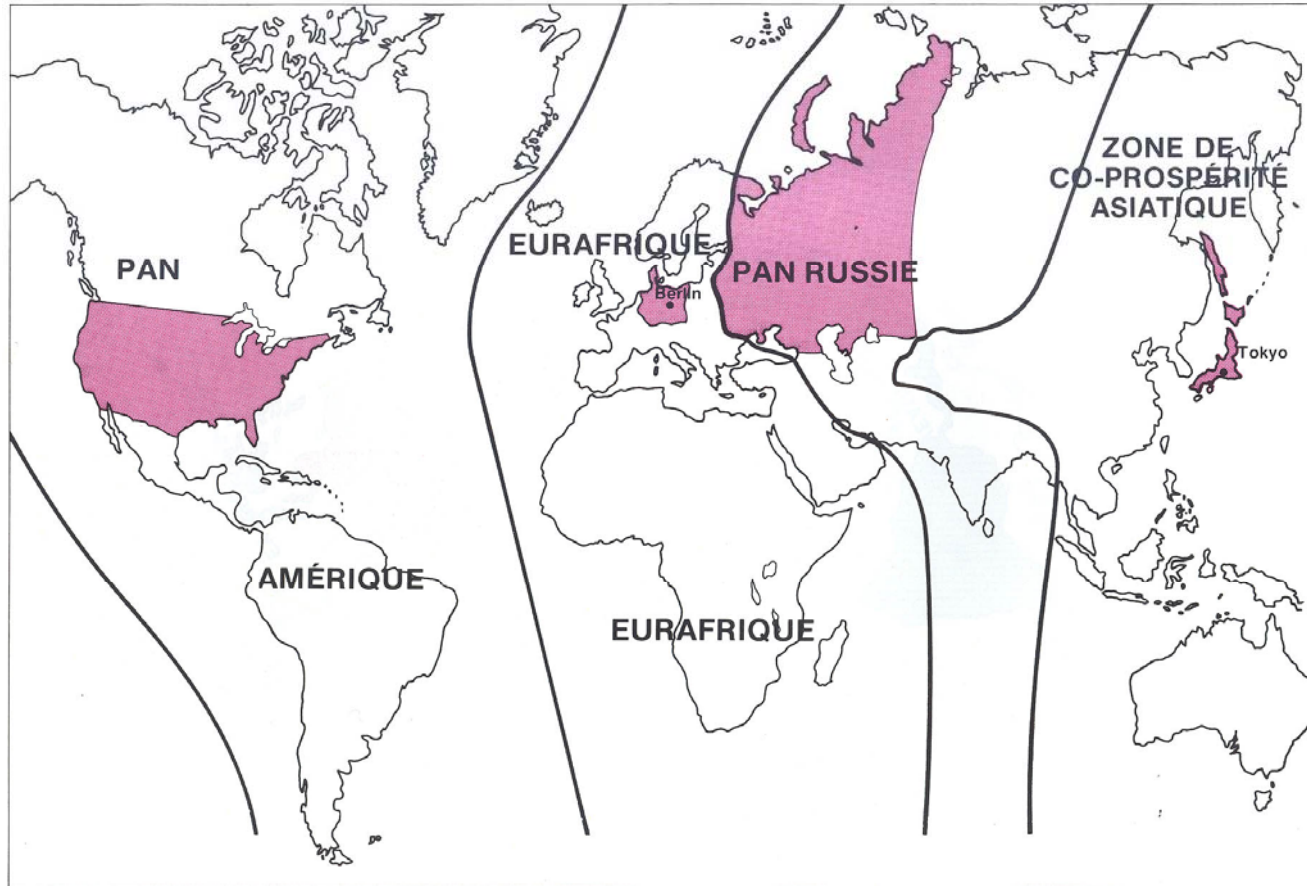
Spykman

Spykman et l'importance de l'anneau maritime

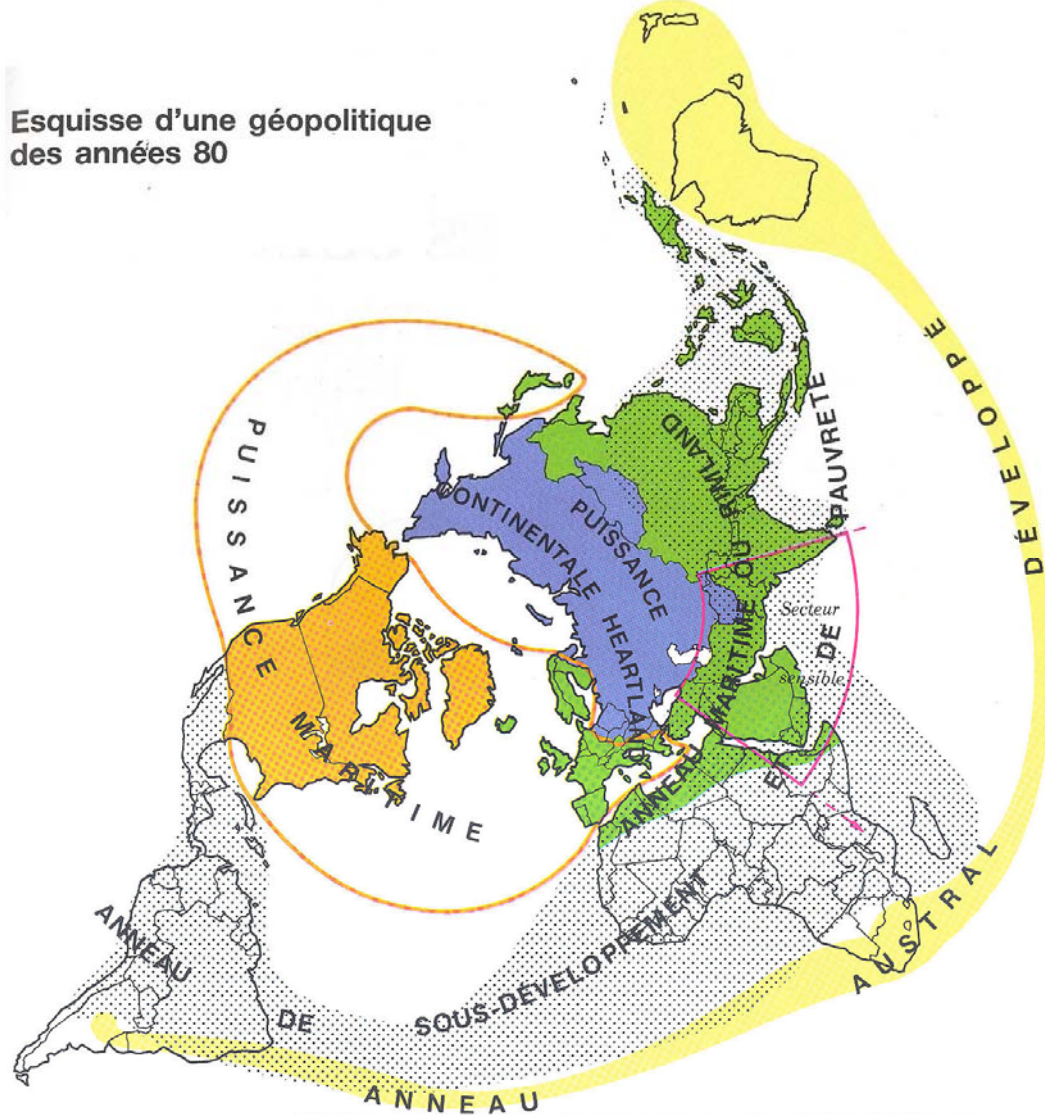
Karl Haushofer

Haushofer et la combinaison Nord/Sud

Δεκαετία 1980

Esquisse d'une géopolitique des années 80

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Μια πρόταση
για συζήτηση...

1^η ΕΝΕΡΓΕΙΑ.

Αποκωδικοποίηση του τίτλου του θέματος:

- Ο τίτλος ενός θέματος μιας μελέτης γεωπολιτικής αναλύσεως (πρέπει να) ορίζει τα δεδομένα και τα ζητούμενα του προβλήματός μας. Δηλαδή ορίζει:
- **1) Τα όρια του Γεωγραφικού Συμπλόκου** το οποίο και αποτελεί το γεωγραφικό πεδίο που αφορά την ανάλυσή μας.
- **2) Τον προς μελέτη χώρο (εσωτερικό ή εξωτερικό) του Συμπλόκου** ο οποίος μας ενδιαφέρει ως πεδίο κατανομής ή ανακατανομής ισχύος λόγω της δράσεως ενός συγκεκριμένου γεωπολιτικού παράγοντος.
- **3) Τον προαναφερθέντα γεωπολιτικό παράγοντα** του οποίου η συμπεριφορά δύναται να επηρεάσει την κατανομή ισχύος στο εσωτερικό ή και στο εξωτερικό του δεδομένου Γεωγραφικού Συμπλόκου.

Παράδειγμα αποκωδικοποίησης του τίτλου του Θέματος

Θέμα: «*Η γεωπολιτική του ισλαμιστικού Κινήματος στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή*».

Ανάλυση του Τίτλου του Θέματος

i) Προσδιορισμός ορίων Γεωγραφικού Συμπλόκου:

Τα όρια του Γεωγραφικού Συμπλόκου προσδιορίζονται στον όρο «*Ευρύτερη Μέση Ανατολή*».

ii) Ορισμός του ακριβούς προς μελέτη Χώρου:

Ο προς μελέτη Χώρος του Συμπλόκου είναι το «*εσωτερικό*» του γεωγραφικού Συμπλόκου της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και φαίνεται από το «*στην*» δηλ. «*Εισ την...*», «*εντός των ορίων της...*».

iii) Ορισμός γεωπολιτικού παράγοντος:

Ο οριζόμενος γεωπολιτικός παράγων είναι το «*ισλαμιστικό Κίνημα*».

2^η ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Προσδιορισμός των ορίων των υπό μελέτη Γεωπολιτικών Συστημάτων

- Στη φάση αυτή προσδιορίζουμε τα **όρια** των Γεωπολιτικών Συστημάτων εντός των οποίων θα επεξεργασθούμε **τη δράση ή τις δράσεις** του οριζόμενου στον τίτλο του θέματος, **Γεωπολιτικού Παράγοντος**.
- Έχουμε τρεις κλίμακες Συστημάτων οριζόμενες ως προς το εύρος του γεωγραφικού χώρου αναφοράς των:
- **Τα Υποσυστήματα**, τα οποία αποτελούν υποσύνολα των Συστημάτων.
- **Τα Συστήματα** τα οποία αποτελούν το προς εξέταση Γεωγραφικό Σύμπλοκο.
- **Τα Υπερσυστήματα**, τα οποία εμπεριέχουν -ως υποσύνολο- το κύριο εξεταζόμενο Σύστημα ή και άλλα τα οποία όμως δεν αφορούν την εξέτασή μας.
- Για να ορίσουμε όμως με όρους γεωγραφικού εύρους τα ανωτέρω Συστήματα απαιτείται και ένα ποιοτικό χαρακτηριστικό το οποίο θα προσδιορίσει -με την ύπαρξή του, τις μορφές του, τη δράση του και το βαθμό επιρροών του- το εύρος των γεωγραφικών χώρων των προαναφερθέντων Συστημάτων. Χωρίς το ποιοτικό αυτό χαρακτηριστικό και τα επι μέρους χαρακτηριστικά του δεν είναι δυνατός, αλλά δεν έχει και νόημα, ο προσδιορισμός των τριών προαναφερθεισών κλιμάκων Συστημάτων.

Παράδειγμα ορισμού των Συστημάτων

- Στο προαναφερθέν θέμα τα όρια των Συστημικών κλιμάκων ορίζονται ως εξής:
- **1) Σύστημα:** Είναι το Γεωγραφικό Σύμπλοκο **της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής**, όχι μόνο διότι αυτό δίδεται στον τίτλο, πράγμα που αποτελεί ήδη θεμελιώδες κριτήριο, αλλά και από το γεγονός ότι ο **«Γεωπολιτικός παράγων» που είναι το «Ισλαμιστικό κίνημα»** υπάρχει, δρα και επηρεάζει το σύνολο του γεωγραφικού χώρου του Συμπλόκου.
- **2) Υποσυστήματα:**
- Το **«Ισλαμιστικό κίνημα του Μαγκρέμπ»** αποτελεί ένα Υποσύστημα λόγω των ιδιοτήτων του οι οποίες ανάγονται στο πολιτισμικό, οικονομικό, πολιτικό και οργανωσιακό χαρακτήρα του Ισλάμ στη γεωγραφική αυτή περιοχή.
- Το **«Ισλαμιστικό κίνημα στην περιοχή της Μέσης Ανατολής^[1]»** για τους ίδιους λόγους.
- Το **«Αφγανοπακιστανικό και Ιρανικό Ισλαμιστικό κίνημα»**.
- **3) Υπερσύστημα:**
- Ως Υπερσύστημα μπορεί να ορισθεί ο Διεθνής Daar al-Islam (Οίκος του Ισλάμ) δηλ. το Γεωγραφικό Σύμπλοκο εκείνο που εμπεριέχει τις γαίες του Ισλάμ διεθνώς οι οποίες κατοικούνται από ισλαμικούς πληθυσμούς και ο Daar al-Sulh (Οίκος της Συνύπαρξης) όπου κατοικεί ανενόχλητη -κατά το μάλλον ή ήτον- η ισλαμική διασπορά (Π.χ. Ευρώπη. Η.Π.Α. Αυστραλία).

3η ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Ορισμός πεδίων επιρροής του «γεωπολιτικού παράγοντος».

Αφού έχουμε ήδη ορίσει τις τρεις κλίμακες των Συστημάτων, θα πρέπει να προσδιορίσουμε τα υπό εξέταση **πεδία γεωπολιτικής επιρροής του «γεωπολιτικού παράγοντος»** του τίτλου μας.

- Δηλαδή θα πρέπει να καθορίσουμε για ποιο συνδυασμό εκ των τεσσάρων πεδίων (γεωπολιτικών πυλώνων) θα εξετάσουμε τις επιρροές του «γεωπολιτικού παράγοντος» μας στο πλαίσιο πάντα της επιλεγμένης Συστημικής κλίμακας (π.χ. στο επίπεδο του «Συστήματος»).
- *Γεωπολιτικοί πυλώνες είναι οι κατωτέρω:*
- *α) Αμυντικός πυλώνας*
- *β) Οικονομικός πυλώνας*
- *γ) Πολιτικός πυλώνας*
- *δ) Πολιτισμικός πυλώνας και πυλώνας πληροφορίας*

Όλοι οι ανωτέρω πυλώνες εξετάζονται με όρους ισχύος, π.χ.: Οικονομικής ισχύος, πολιτικής ισχύος, κ.τ.λ.

Παράδειγμα προσδιορισμού λειτουργίας του Γεωπολιτικού παράγοντος στους συγκεκριμένους πυλώνες επιρροής

Στη φάση αυτή θα προσδιορίσουμε τις **γεωπολιτικές τάσεις-δυναμικές** για ένα έκαστο των ορισθέντων Υποσυστημάτων.

Οι τάσεις αυτές προσδιορίζονται μόνο και αποκλειστικά με όρους «ισχύος». Απαντούν δε στα εξής ερωτήματα:

1ον) Σε ποιους πυλώνες [πολιτικό, οικονομικό, πολιτισμικό, κ.τ.λ.] κατισχύει ο «**γεωπολιτικός παράγων**» που εξετάζουμε (**για το δικό μας παράδειγμα το «ισλαμιστικό κίνημα**») και συνεπώς **καθορίζει ήδη ή δύναται να καθορίσει τη συμπεριφορά τους στο πλαίσιο του εκάστοτε Υποσυστήματος.**

Αυτή η μορφή του συμπεράσματος ορίζεται ως «**θετική υποσυστημική συνιστώσα τάση ισχύος**» του «**γεωπολιτικού παράγοντος**» στο «**Εσωτερικό του Συστήματος**».

- 2ον) Σε ποιους πυλώνες απορροφάται η επιρροή του «**γεωπολιτικού παράγοντος**» και ως εκ τούτου δεν επηρεάζει τη συνολική συμπεριφορά του υποσυστήματος. Αυτή η μορφή του συμπεράσματος ορίζεται ως «**μηδενική υποσυστημική συνιστώσα τάση ισχύος**» του «**γεωπολιτικού παράγοντος**» στο «**Εσωτερικό του Συστήματος**».

4^η ΕΝΕΡΓΕΙΑ: Η Σύνθεση

- Ορισμός:

Η Σύνθεση είναι η διαδικασία που αφορά την εύρεση της **Συνισταμένης τάσεως ισχύος** του δεδομένου Γεωπολιτικού παράγοντος στην τελική συστημική κλίμακα, όποια και αν είναι αυτή. [πχ. Επίπεδο Υποσυστήματος, Συστήματος ή Υπερσυστήματος].

- 1^η Περίπτωση:

Αν π.χ. έχουμε εξεύρει και προσδιορίσει τις επί μέρους **συνιστώσες ισχύος** (του γεωπολιτικού μας παράγοντος) σε **επίπεδο Υποσυστήματος** και το ζητούμενο είναι η Συνισταμένη σε συστημική κλίμακα επιπέδου Συστήματος, τότε **η φάση της Σύνθεσης θα αρχίσει στο επίπεδο του Συστήματος**.

- 2^η Περίπτωση:

Αν **η ζητούμενη συνισταμένη είναι σε επίπεδο Υπερσυστήματος**, τότε η φάση της Σύνθεσης θα αρχίσει μετά το πέρας της Αναλύσεως των συνιστωσών των επιμέρους Συστημάτων. Αυτό σημαίνει ότι θα χρειαστεί να **αρχίσουμε τη σύνθεσή μας από το επίπεδο των Υποσυστημάτων**, να σχηματίσουμε **κατόπιν την εικόνα των συνιστωσών σε επίπεδο Συστημάτων** και να καταλήξουμε **με τον προσδιορισμό της συνισταμένης στο επίπεδο του Υπερσυστήματος**.

5^η ΕΝΕΡΓΕΙΑ: Συμπεράσματα

- Το τελευταίο μέρος της γεωπολιτικής μας ανάλυσης **αποτελεί η φάση των Συμπερασμάτων**.
- Εδώ καλούμεθα να περιγράψουμε:
τις γεωπολιτικές δυναμικές στις οποίες υποβάλλει η «Συνισταμένη της ισχύος», του υπό εξέταση «γεωπολιτικού παράγοντος», την συμπεριφορά του εξετασθέντος Συστήματος, στο περιβάλλον του Υπερσυστήματος.
- Πρέπει να τονίσουμε το εξής:
Στη φάση αυτή της μελέτης, όπως και σε οποιαδήποτε άλλη φάση της ως άνω γεωπολιτικής αναλύσεως **δεν καταθέτουμε προτάσεις**.
 - i) Στη φάση αυτή, ανακαλύπτουμε: **δομές, δράσεις, λειτουργίες, επιρροές, μορφές, και δυναμικές του γεωπολιτικού παράγοντος τις οποίες και περιγράφουμε.**
 - ii) Όπως επίσης περιγράφουμε και τις εξ αυτών συμπεριφορές του Συστήματος.
- Οι προτάσεις, **δεν αποτελούν αντικείμενο της Γεωπολιτικής Αναλύσεως**. Αποτελούν **αντικείμενο της Γεωστρατηγικής προσεγγίσεως** η οποία μπορεί να γίνει, μόνον εφόσον μας ζητηθεί και εκμεταλλευόμενη τα αποτελέσματα της προηγηθείσας γεωπολιτικής αναλύσεως.